

Modern Fizika Labor

Fizika BSc

A mérés dátuma: 2011. okt. 25.	A mérés száma és címe: 5. ESR (Elektronspin rezonancia)	Értékelés:
A beadás dátuma: 2011. nov. 16.	A mérést végezte: Szőke Kálmán Benjamin Domokos Zoltán	

1. Bevezetés

1.1. A mérés célja

A mérés során megmértük a Mn^{2+} és a Cr^{3+} elektronspin spektrumát. A kalibrációs anyagként használt Cr g-faktorának segítségével meghatároztuk a Mn g-faktorát, majd mindkét anyag hiperfinom kölcsönhatási állandóját, valamint a mintában lévő Mn atomok számát.

1.2. A mérés leírása

Az elektronspin-rezonancia spektroszkópiánál kétféle mágneses teret alkalmazunk. A B_0 sztatikus tér hatására a Zeeman-alnívók figyelhetőek meg, a $B_1 \sin(2\pi ft)$ oszcilláló tér pedig a már fölhasított energiaszintek között hoz létre átmeneteket. Ilyenkor teljesülnie kell a $\Delta m_s = \pm 1$ kiválasztási szabálynak, és a $hf = \Delta E = g\mu_B (B_0 + A \cdot m_I)$ rezonanciafeltételnek is, ahol g a g-faktor, μ_B a Bohr-magneton, A a hiperfinom kölcsönhatási állandó, m_I pedig a mag mágneses kvantumszáma.

A mérés során a B_0 sztatikus tér függvényében az elnyelt energiát mértük állandó f mikrohullámú frekvencia mellett. A kvarcüvegben tárolt mintát egy sztatikus mágneses térben lévő üregrezonátorba helyeztük. Ez csak egy adott f_0 karakterisztikus frekvencián engedi át a mikrohullámokat. A pontosság miatt a mikrohullámokat egy klisztron szolgáltatja, aminek frekvenciaja 10 GHz .

A mérés során jellemzően 10 GHz -es frekvenciával, $B_0 = 0.1\text{ T}$ sztatikus térrel mérünk. Azért mert a magasabb frekvenciájú jeleket nehezebb előállítani elektronikusan. Mivel hogy az energiaszintek véges élettartamúak, a kapott spektrumvonalak véges szélességű és amplitúdójú Lorentz-görbe alakú függvények.

$$f(x) = \frac{a}{1 + s \cdot (x - x_0)^2}$$

Itt x a B mágneses térerősség Gauss egységekben, x_0 pedig az a térerősség, ahol az csúcs található. A mérőberendezésben a lock in letapogatás miatt az ESR-jel derivált alakú lesz.

$$\frac{df(x)}{dx} = \frac{-2a \cdot s \cdot (x - x_0)}{(1 + s \cdot (x - x_0)^2)^2}$$

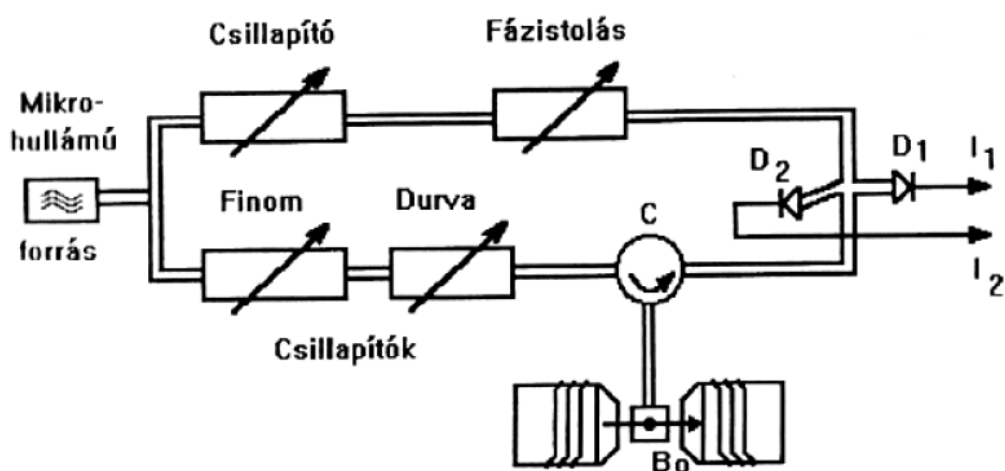
Ahol a c a null szinttől való eltérés.

Szükség van még az abszorpció görbe alatti területre.

$$T = \int_{-\infty}^{+\infty} f(x) dx = \left[\frac{a \cdot \arctg(\sqrt{s}(x_0 - x))}{\sqrt{s}} \right]_{-\infty}^{+\infty} = \frac{a\pi}{\sqrt{s}}$$

A paraméterek hibái a illesztésből számlhatók numerikusan. A terület hibáját pedig az alábbi módon adható meg.

$$\frac{\Delta T}{T} = \frac{1}{2} \cdot \frac{\Delta s}{s} + \frac{\Delta a}{a}$$

1. ábra. A mérési elrendezés

2. Kiértékelés

2.1. Cr ESR-spektruma

A spektrumban csak egy kiemelkedő csúcsot találunk. Feltehetőleg a csúcs mellett a zajban még vannak csúcsok, de ezek nem észlelhetőek sajnos. A középső csúcsnál a mérési tartomány változtatásával jobb felbontásban is megmértük a csúcsot.

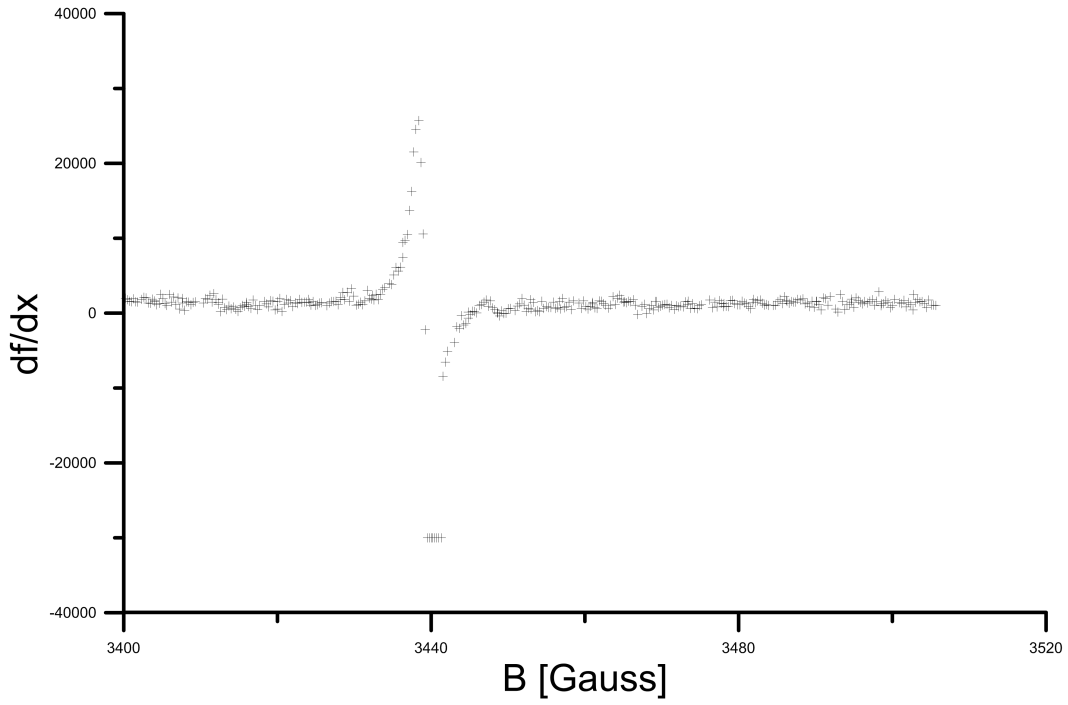
Erősítés: 0 dB

Érzékenység : 1 mV

Időállandó : 100 ms

Meredekség : 24 dB/D

Moduláló frekvencia : 99000 Hz
 # Moduláció amplitudója : 0.198 Gauss
 # A mérés kezdőpontja : 3420 Gauss
 # A mérés végpontja : 3470 Gauss

2. ábra. A *Cr* teljes ESR-spektruma

A *Cr* fő csúcsára illesztett Lorentz-görbe eredményei.

$$a = 27830 \pm 60$$

$$s = 0.419 \pm 0.002 [Gauss^{-2}]$$

$$c = -46 \pm 5$$

$$x_0 = 3439.04 \pm 0.01 [Gauss]$$

$$T = 135050 \pm 460 [Gauss]$$

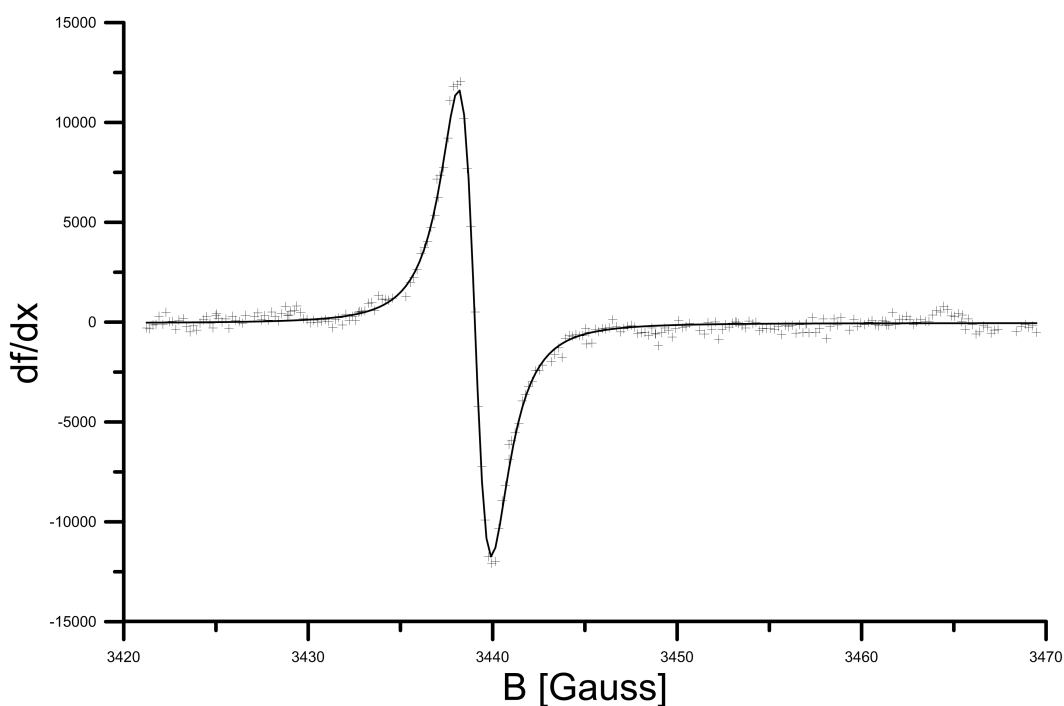
A teljes terület nagyságának kiszámításához felhasználjuk azt az összefüggést, hogy a kisebb csúcsok a fő csúcs 1/36-od részével egyeznek meg. Így megkapjuk a *Cr* atomok

által elnyelt energiát.

$$T_{Cr} = T + 4 \cdot \frac{1}{36}T = 150100 \pm 600 [Gauss]$$

A mérési leírásban megtalálható a *Cr* g-faktora (1.9800 ± 0.0001), valamint az atomok száma ($\approx 8.3 \cdot 10^{13}$). Előbbiből megadható a mikrohullámú frekvencia.

$$f = \frac{g_{Cr}\mu_B x_0}{10^4 \cdot h} = 9.53055 \pm 0.0005 [GHz]$$

3. ábra. A *Cr* csúcsa (pontosabban)

2.2. Mn ESR-spektruma

A megmért spektrumban az egyes csúcsokra Lorentz-görbéket illesztettünk külön-külön.

Erősítés: 0 dB

Érzékenység : 5 mV

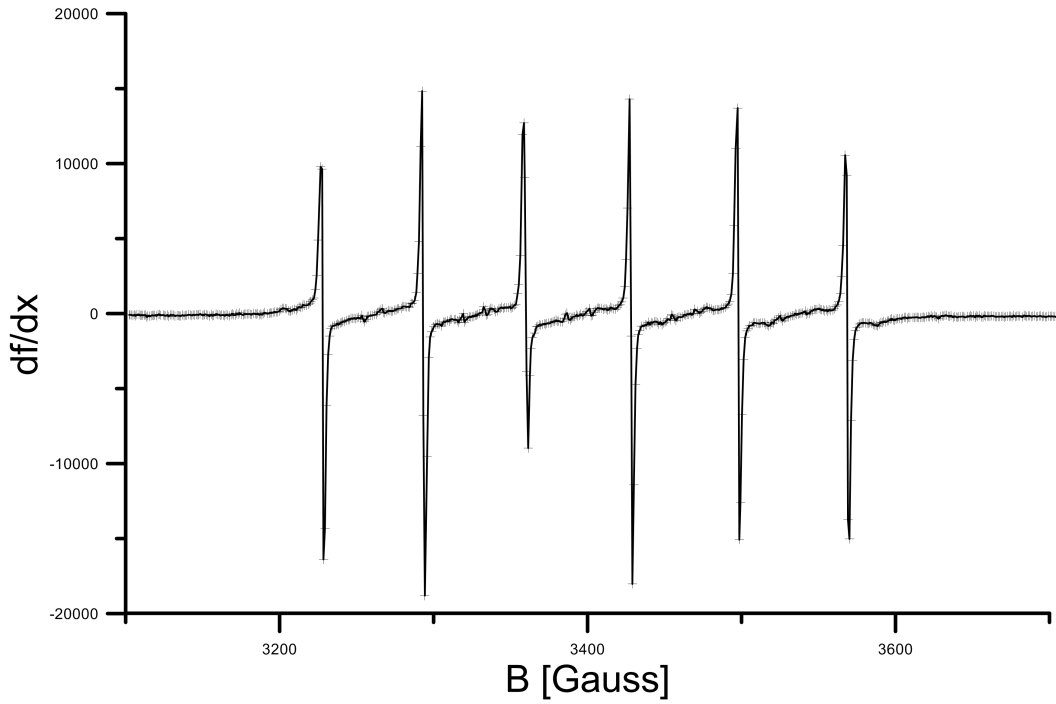
Időállandó : 100 ms

Meredekség : 24 dB/D

Moduláló frekvencia : 99000 Hz
Moduláció amplitudója : 0.198 Gauss
A mérés kezdőpontja : 3100 Gauss
A mérés végpontja : 3700 Gauss

Mn_i	a	$s [Gauss^{-2}]$	c	$x_0 [Gauss]$	$T_i [Gauss]$
Mn_1	36930 ± 240	0.512 ± 0.004	-27 ± 9	3227.95 ± 0.01	162100 ± 1900
Mn_2	43090 ± 220	0.402 ± 0.003	-304 ± 21	3293.17 ± 0.01	2131100 ± 1800
Mn_3	34920 ± 320	0.222 ± 0.005	41 ± 16	3359.91 ± 0.02	232400 ± 2600
Mn_4	39190 ± 270	0.421 ± 0.004	-181 ± 33	3428.29 ± 0.02	189700 ± 2100
Mn_5	38200 ± 300	0.445 ± 0.005	-93 ± 20	3497.92 ± 0.02	179700 ± 2400
Mn_6	37170 ± 240	0.448 ± 0.003	-415 ± 21	3568.67 ± 0.01	174400 ± 1900

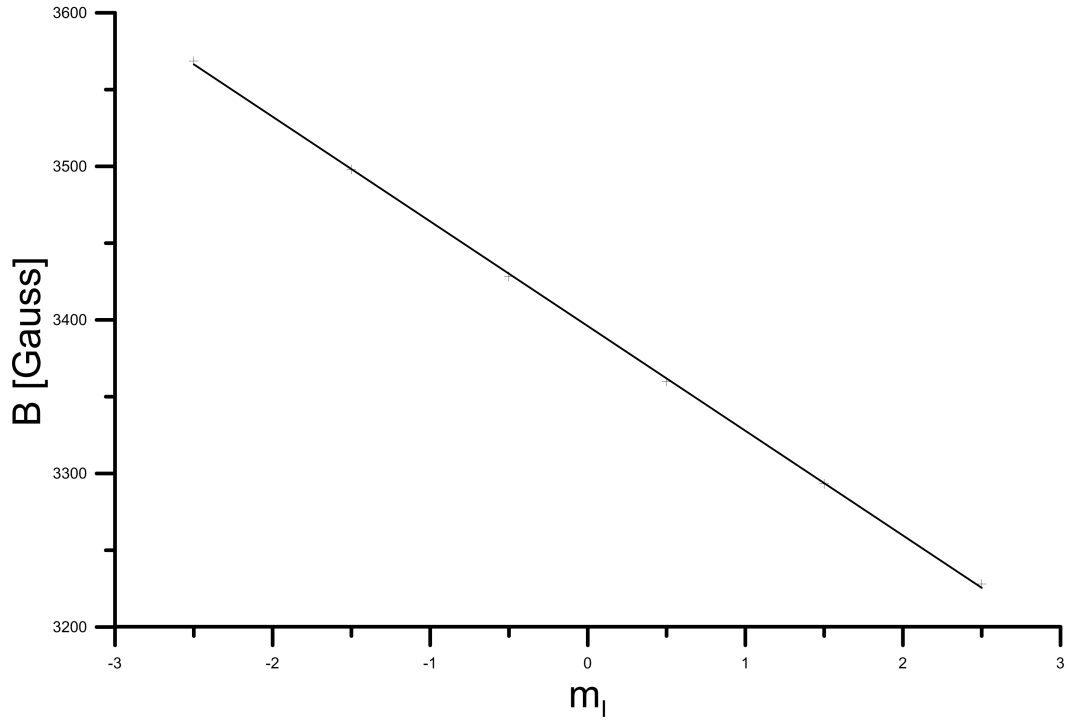
1. táblázat. Illesztett Lorentz görbék eredményei

4. ábra. A Mn teljes spektruma

A kapott hat csúcs egyenlő távolságra van egymástól, így a mágneses kvantumszámok (m_I) és az elnyelési csúcsok maximumhelyei (x_0) között lineáris kapcsolat van. Az ezekre illesztett egyenes tengelymetszete (b) megadja a Mn g-faktorát (g_{Mn}), meredekségből (m) pedig a hiperfinom kölcsönhatási együttható (A_{Mn}) meghatározható.

$$x_0 = -\frac{A}{g\mu_B}m_I + \frac{hf}{g\mu_B}$$

5. ábra. Az Mn abszorpciós csúcsainak helye a mágneses kvantumszám függvényében

$$m = -68.1 \pm 0.5 [Gauss]$$

$$b = 3396 \pm 0.8 [Gauss]$$

$$g_{Mn} = \frac{hf}{b\mu_B} = 2.0051 \pm 0.0006$$

$$A_{Mn} = -mg_{Mn}\mu_B = (1.27 \pm 0.01) \cdot 10^{-25} J$$

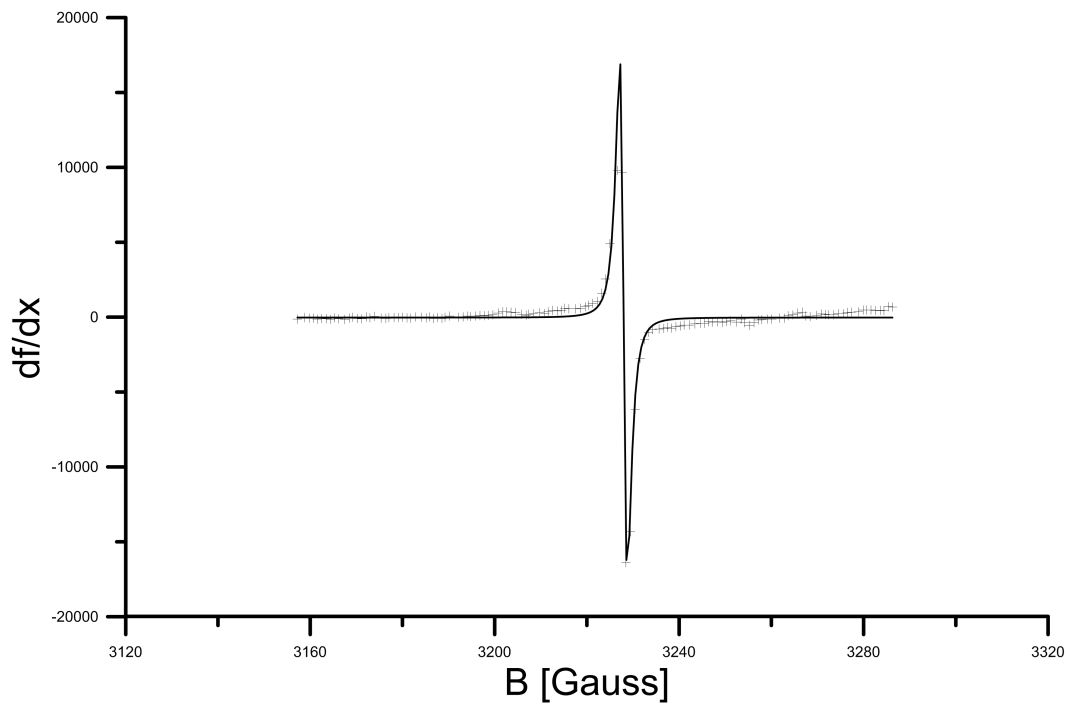
A Mn atomok száma meghatározható a függvények alatti területek és a Cr atomok számának ismeretében.

$$T_{Mn} = \sum_{i=1}^6 T_i = 3070000 \pm 13000 [Gauss]$$

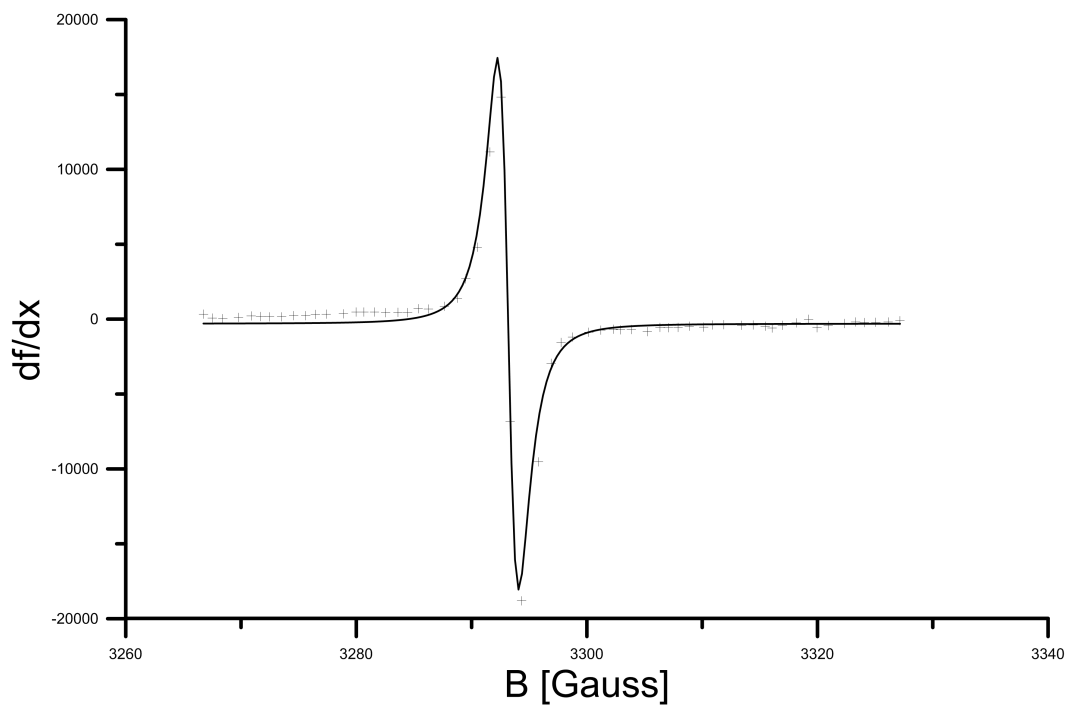
Mivel a két anyag vizsgálatánál a méréshatár-beállítás eltérő volt , így a számolt arányban ezt az eltérést figyelembe kell venni. Ez egy 5-szörös szorzót jelent itt.

$$N_{Mn} = 5 \cdot N_{Cr} \cdot \frac{T_{Mn}}{T_{Cr}} = (8.49 \pm 0.6) \cdot 10^{15}$$

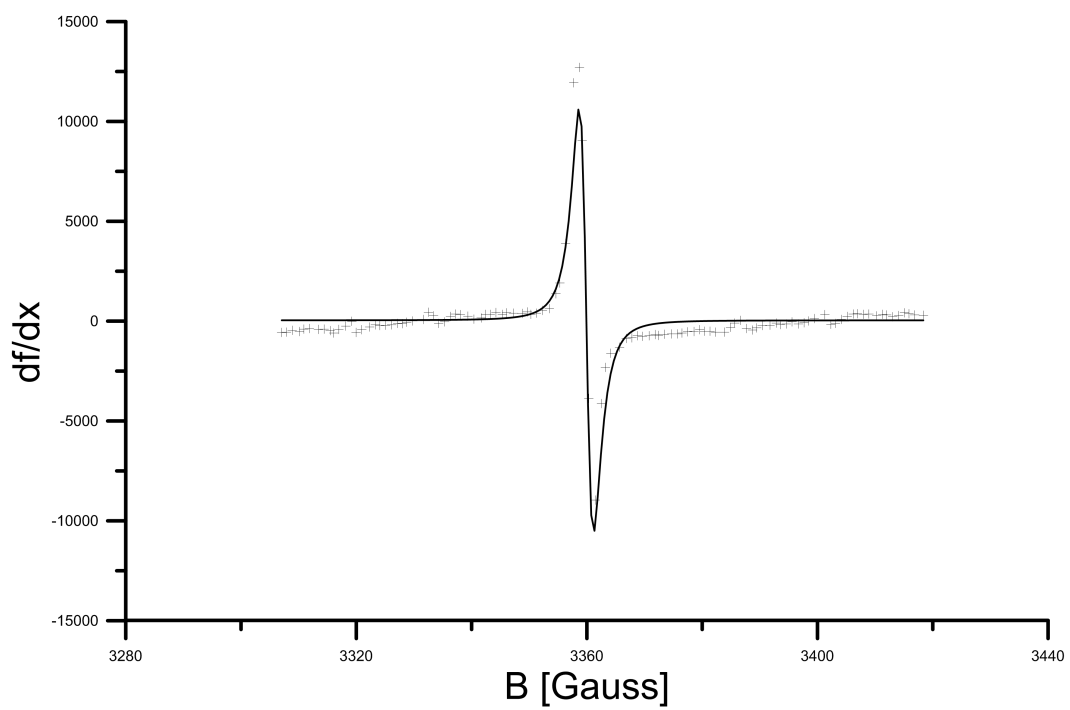
2.3. A többi mágneses kvantumszámhoz tartozó csúcsok

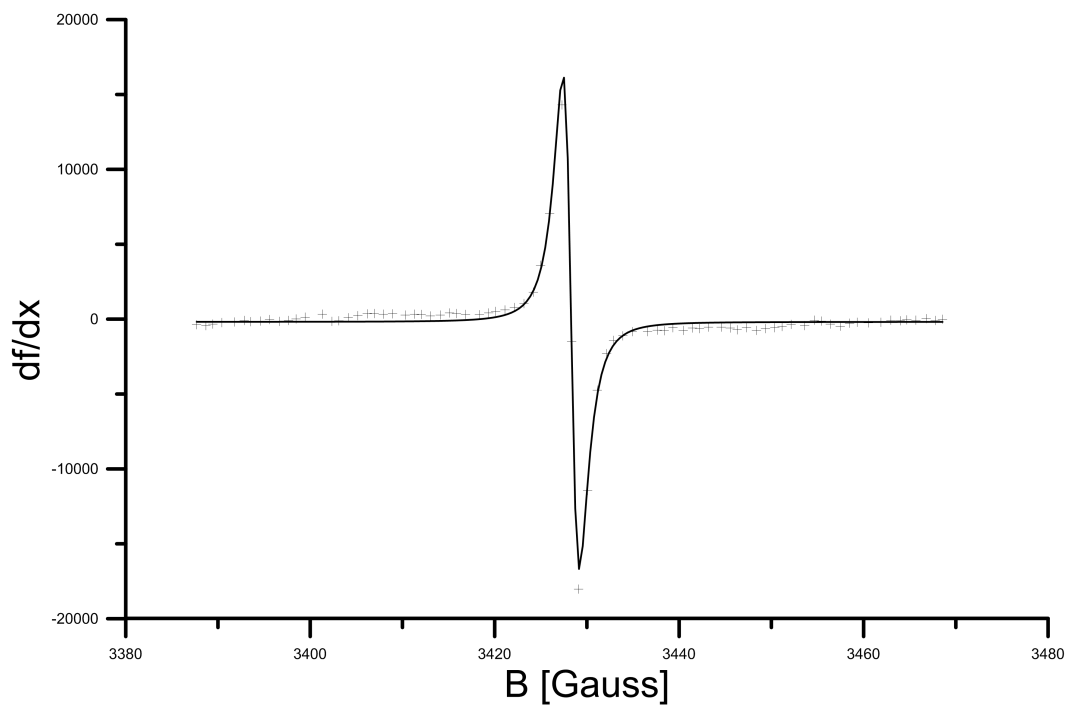
6. ábra. Első csúcs, ($m = 5/2$)

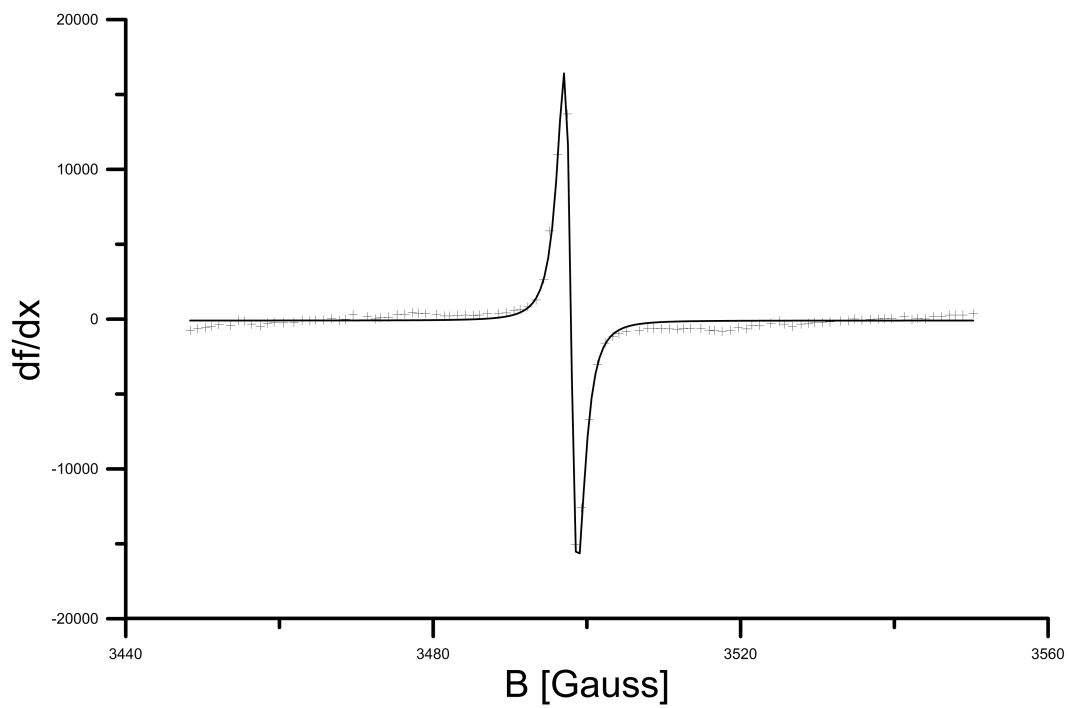
7. ábra. Második csúcs, ($m = 3/2$)

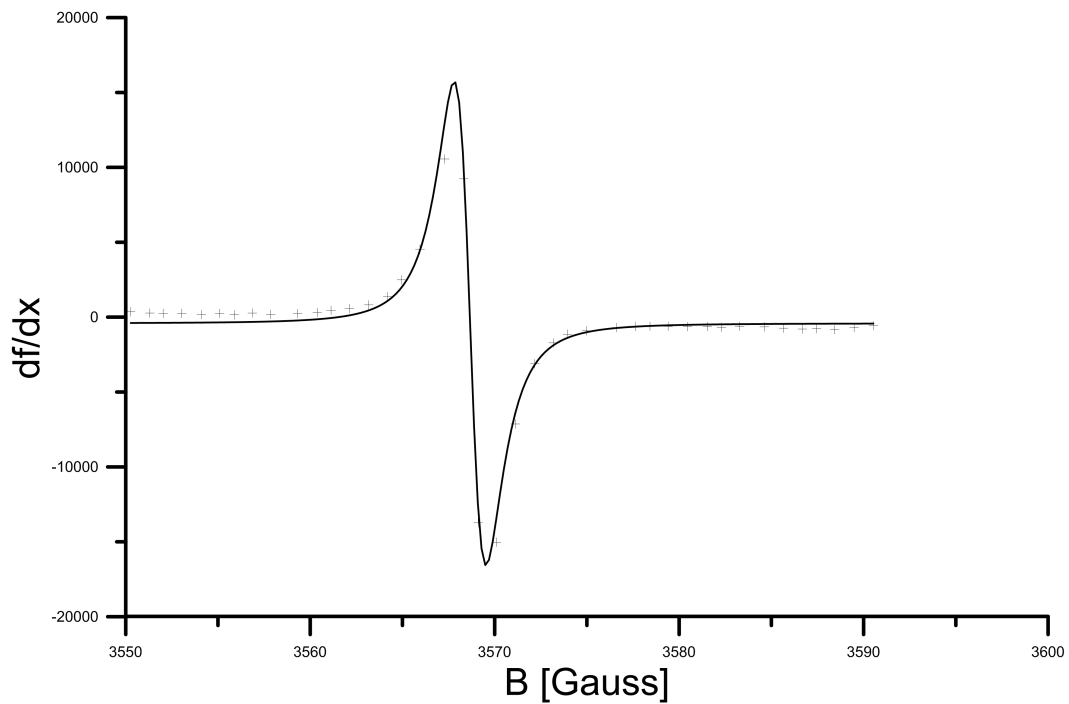
8. ábra. Harmadik csúcs, ($m = 1/2$)

9. ábra. Negyedik csúcs, ($m = -1/2$)

10. ábra. Ötödik csúcs, ($m = -3/2$)

11. ábra. Hatodik csúcs, ($m = -5/2$)

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	1
1.1. A mérés célja	1
1.2. A mérés leírása	1
2. Kiértékelés	2
2.1. Cr ESR-spektruma	2
2.2. Mn ESR-spektruma	4
2.3. A többi mágneses kvantumszámhoz tartozó csúcsok	7

Hivatkozások

- [1] Modern fizikai laboratórium, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 1995